

УДК 378.37(477)(09) «18/19»

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УНІВЕРСИТЕТІВ ЄВРОПИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Лавренко С.О., к. пед. н.,
доцент кафедри теорії і методики професійної освіти
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

У статті порушено проблему виховання студентської молоді засобами студентських організацій. Висвітлено досвід діяльності студентських Громад університетів Європи другої половини XIX – початку XX ст. Розглянуто організаційні питання діяльності студентських Громад, їх навчально-виховна робота, проведення власних з'їздів та конференцій.

Ключові слова: студенти, студентські громадські організації, Громади, етапи діяльність, напрями роботи.

В статті затронута проблема виховання студентської молоді засобами студентських організацій. Раскрыт опыт деятельности Громад университетов Европы второй половины XIX – начала XX в.в. Рассмотрены организационные вопросы деятельности студентских Громад, их учебно-воспитательная работа, проведение собственных съездов и конференций.

Ключевые слова: студенты, студенческие общественные организации, Громады, этапы деятельности, направления работы.

Lavrenko S.O. THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENT NGO EUROPEAN UNIVERSITIES IN THE LATE NINETEENTH – EARLY TWENTIETH CENTURY

The article deals with the issue of education of students by means of student organizations. It highlights the experience of the student community of universities in Europe in the second half of the XIX and early XX century. It considers the organizational issues of the student communities, their educational work, conduct of their congresses and conferences.

Key words: students, student NGOs, communities, stages of activity, areas of work.

Постановка проблеми. У складних умовах відродження культурних і духовних цінностей українського народу особливого значення набуває розвиток і діяльність національної вищої школи на засадах демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу. Вища школа бере на себе відповідальність за якісну підготовку фахівців, які в майбутньому будуть складати інтелектуальний потенціал України. У зв'язку із цим постає питання вдосконалення навчально-виховного процесу і, як однієї з можливостей його ефективного розв'язання, – співпраці всіх прошарків вищої школи. Значні можливості для вирішення цього надзвичайно актуального питання мають студентські громадські організації, оскільки студент – особа активна, діяльна, яка виступає не тільки об'єктом навчально-виховного впливу, але й зацікавленим суб'єктом роботи навчальних закладів. Університетами Європи другої половини XIX – початку XX ст. накопичений значний досвід діяльності студентських організацій, вивчення якого є доцільним для покращення навчально-виховного процесу сучасної вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність вищої школи і, зокрема, сту-

дентських громадських організацій завжди викликала зацікавленість із боку педагогів, істориків, науковців. Так, практика діяльності організацій студентської молоді XIX–XX ст. досліджувалася В. Астаховим, І. Бережним, Г. Жураковським, В. Леником, В. Міяковським, розвиток студентського руху Російської імперії даного періоду – В. Головенько, В. Гороховим, Г. Енгелем, О. Корнієвським.

Постановка завдання. Мета статті – узагальнити досвід навчально-виховної діяльності студентських Громад університетів Європи (України) другої половини XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XIX ст. на Україні провідними студентськими громадськими організаціями були Громади, створені у 1862 р. для популяризації української мови, літератури, історії через широку громадсько-освітню діяльність [3, с. 1–2]. Громади, як організації студентства, створювалися виключно у вищих навчальних закладах. До складу Громад входили студенти певного навчального закладу.

У діяльності Громад можна виділити три етапи: перший – 1862–1907 рр., другий –

1907–1912 рр., третій – 1912–1917 рр. Зазначимо, що на першому етапі Громади діяли нелегально, а на другому і третьому етапах – легально.

На першому етапі основним напрямком роботи громадівців було завдання ліквідації неписьменності серед простих людей та вивчення історії України. Через заборону з боку царського уряду вивчення і вживання української мови та історії України Громади майже 40 років діяли нелегально.

На другому етапі у зв'язку з легалізацією Громад (на той історичний період їх діяльність не виходила за рамки дозволеного законом) їх робота значно розширюється та поглиблюється в навчально-виховному напрямку.

На підставі аналізу «Устава громади студентів-українців Харківського університета», який зберігся в Центральному державному історичному архіві України, розглянемо основні положення статуту Громад та їх діяльності на різних етапах [6].

За статутом до складу Громад входили дійсні, почесні члени та члени-співробітники. Дійсними членами Громад були студенти-українці, почесними – ті студенти, що надали особливі послуги Громаді, а членами-співробітниками могли бути всі студенти навчального закладу.

Найвищим органом Громад були загальні збори, а робочим органом – Рада Громади.

Ради складалися з 9 членів і 4 кандидатів, які обиралися на 1 рік із дійсних членів Громад. Члени Ради обирали голову Ради, його помічника, секретаря та казначея. Робочі питання щоденного життя Ради вирішували простою більшістю голосів на своїх засіданнях, які були дійсними за присутності 7 членів Ради.

За статутом Ради Громад розглядали поточні та фінансові справи, піклувалися про розвиток Громад, обговорювали проекти приходів та видатків, готували звіти на загальні збори про діяльність Громади за семестр, визначали дні та місце загальних зборів Громад.

Загальні збори мали великі повноваження: вони приймали студентів у Громаду й виключали з неї (тих членів, хто не сплачував членські внески та порушував діяльність Громади або перешкоджали останній), обирали Ради, бібліотечні комісії, встановлювали розмір членських внесків, вносили зміни до статуту, розглядали питання фінансової діяльності Громади та ін.

Загальні збори могли бути черговими або надзвичайними. Чергові збори відбувалися два рази на семестр і вважалися дійсними за присутності 2/3 членів Громади. Надзвичайні збори скликалися Радою в

разі необхідності і вважалися дійсними за присутності половини членів Громади.

Ревізійна комісія в складі членів Громади обиралася на один рік для ревізій книг та каси. Звіт про діяльність ревізійної комісії заслуховувався на Загальних зборах Громад наприкінці кожного семестру.

Кошти Громад складали членські внески (50 коп. на початку кожного семестру або 10 коп. щомісячно за винятком двох літніх місяців), пожертвування й прибутки з тих заходів, які організовували Громади (концерти, вечірки тощо). Із цієї суми 40% відраховувалося на бібліотеку, 30% – на позики дійсним членам, 20% – на основний капітал, 10% – на інші потреби. Ради визначали розмір позик, які видавалися не більше, ніж на один рік під розписку і за порукою двох дійсних членів. Позики на більш тривалий час видавалися з дозволу Загальних зборів.

Громади мали власні бібліотеки, якими керували бібліотечні комісії у складі 3 осіб. Члени Громад користувалися бібліотеками безкоштовно. Інші студенти вищих навчальних закладів також могли брати книги з бібліотек Громади, але повинні були внести платню в розмірі 15 коп. щомісячно. Книги видавалися не більше, ніж на 10 днів, але цей термін міг бути продовжений за умови, що на дану книгу не було попиту.

Громади активно співробітничали з іншими студентськими організаціями навчальних закладів: вони надсилали своїх представників до Рад студентських представників, до професорських Рад.

У випадку ліквідації Громади все її майно й кошти передавалися організації, яка за метою діяльності була подібна до Громади.

У 1907–1912 рр. навчально-виховна робота стає пріоритетною в діяльності Громад. Працювали бібліотеки з секцією розповсюдження української літератури, секції історії, мови, літератури [4, с. 152].

Одним із основних видів самостійної діяльності громадівців було написання рефератів (доповідей), які заслуховувалися та обговорювалися на засіданнях секцій і на загальних зборах. Також Громади проводили вечірки, які мали культурно-освітній характер. Крім того, цікаво відзначити, що члени Громад розглядали питання про навчання в школах українською мовою.

Участь у діяльності секцій, наукова робота, проведення українських вечірок сприяли розвитку національної свідомості студентства, культури, поширенню української мови тощо.

У 1912 р. у діяльності Громад відбуваються зміни. Громади стають відкритими студентськими громадськими організація-

ми (об'єднують студентів різних вищих навчальних закладів). Змінюються завдання Громад: якщо на перших двох етапах за мету ставилося розповсюдження української літератури, вивчення рідної мови та історії, пріоритетним був навчально-виховний напрям у діяльності Громад, то на третьому етапі (1912–1917 рр.) за основне завдання висувається «...воспитание, на определенных национально-политических началах, будущих деятелей автономного украинского народа...» [6, с. 83]. Провідним у діяльності Громад стає науково-політичний напрям, що і було затверджено в листопаді 1912 р. на загальних зборах Громад. Крім того, на цих же зборах були обрані нові Ради. Наприклад, до Ради Громади Харківського університету серед інших увійшли студенти університету О.Н. Синявський, Д.Ф. Соловей, курсистка З.Г. Скрипченко, технологи В.Н. Бажанов, Г.Ф. Бозяк.

Нове спрямування організації деякою мірою виявлялося в наукових рефератах, де простежувалися окремі сепаратистські тенденції, але відвертих революційних ідей не було. Іноді члени Громад розповсюджували серед простого населення дешеві легальні видання українською мовою, після чого сама акція і її результати обговорювалися на зборах Громад.

На зимових та весняних зборах 1913 р. громадівці обговорювали, крім поточних справ, питання висування делегатів на загальноукраїнський студентський з'їзд (м. Київ), збирали кошти на пам'ятник Т.Г. Шевченку, створювали секції (з бібліотеками) для членів Громад із метою проведення українізації середньої школи та робочих верств населення [5, с. 20–24].

Влітку Громади призупинили свою діяльність, тому що їх члени роз'їхалися на канікули.

Восени громадівці читали «Історію України» М. Грушевського, журнал «Український студент», який видавало українське студентство Санкт-Петербурга, обговорювали питання про зв'язки з Полтавським та Чернігівським земляцтвами. Ряд засідань було приурочено висвітленню творчості І. Франка та І. Котляревського. На одному із засідань обговорювався лист члена Державної Думи до редакції київської української газети «Рада» про викладання в школах українською мовою. Автор листа наголошував на природному праві українців навчати своїх дітей рідною мовою.

У зв'язку із святкуванням століття від дня народження Т.Г. Шевченка громадівці запропонували надати цій події особливий характер, відзначивши ювілей не лише письменника й поета, а борця за права

українського народу. Уряд через пресу дозволив проведення урочистостей, але не сепаратистського характеру, що викликало незадоволення студентської молоді. У результаті студентство приймало рішення розповсюдити листівки і відозви з приводу цих подій, а 25-26 лютого провести демонстраційні виступи протесту.

Українські студентські організації проводили власні з'їзди та конференції.

Так, перший з'їзд українських студентських делегатів (за іншими даними – Всеукраїнський з'їзд представників українських студентських Громад) відбувся в Києві в 1897 р., а вже в 1899 р. відбувся другий з'їзд українських студентів [1; 2]. В останньому брали участь представники Громад університетів України та Росії. На II з'їзді було засновано Спілку українського студентства. Спілка мала за мету перешкоджати русифікації українського студентства і сприяти консолідації студентів-українців із метою відродження українських ідей (через поглиблене вивчення української літератури, мови, історії, географії, вплив на середні школи, з яких виходить зміна старому студентству, зв'язки з товариствами різних міст), а також доводити суспільству, що його соціально-економічний і культурний стан залежить від національно-політичної свідомості (через поширення української мови, друкування легальної та нелегальної літератури, поширення своїх думок через друкування в російській та закордонній періодиці, в дрібних виданнях (відозви, маніфести), у легальних товариствах та літературно-просвітницьких організаціях). Ці рішення були записані в постановах з'їзду, які вийшли під назвою «Оповіщення 1899 р.».

Наступний з'їзд студентів відбувся в червні 1901 р. у Полтаві на чолі з Д. Антоновичем і М. Русовим. Делегати від українських студентських організацій звітували про діяльність останніх на конференціях українців, на яких обговорювалися шляхи покращення національної роботи.

Перша загальностудентська конференція українців проходила в Києві 29 квітня 1908 р. Конференцією було прийнято ряд резолюцій:

1) знаходити якомога більше коштів для підтримки української преси, що в значній мірі впливає на розвиток українського народу, але мало підтримується українськими товариствами та спілками;

2) для поширення наукових знань у народні маси почати систематичну популяризацію науки і особливо прикладних знань, для чого, перш за все, треба підготувати вчителів, які розпочали б свою діяльність із нижчих шкіл;

3) заснувати наукові товариства з різних галузей наук;

4) як можна частіше скликати такі конференції, як постійні (чергові), так і екстрені.

У Харкові також проходили конференції українців. У грудні 1914 р. у Харкові було проведено конференцію членів українських організацій навчальних закладів, на який серед інших були представники гуртків від юридичного та медичного факультету університету, від землеробського училища та два учня сьомих класів від першої гімназії та від першого реального училища [4, с. 152].

19 травня 1916 р. в Харкові відбулася друга конференція представників українських гуртків м. Харкова. Ініціатором конференції була замісник голови міжшкільної Ради Харкова. Міжшкільна Рада спрямовувала та контролювала діяльність учнівських українських гуртків. Членами міжшкільної Ради були представники харківських гуртків, які входили до Юнацької Спілки [4, с. 153].

До Ради входили представники гуртків медичок-курсисток, другої чоловічої гімназії, першого реального училища, художнього училища і двох жіночих гуртків, один з яких збирався на квартирі Х.Д. Алчевської.

На конференції були присутніми студент природничого відділення Харківського університету, студент-математик, студент-медик, студент-юрист, представник студентської Громади, курсистка-медичка та курсистка природничого відділення, представник гуртка учнів землеробської школи в Одноробовці, два студенти Технологічного Інституту, студент Ново-Олександрійського Інституту.

Підкреслимо, що національна діяльність студентських організацій владою розцінювалася майже позитивно.

Члени конференції звітували про діяльність як харківських, так і губернських гуртків. У звітах підкреслювалася добра праця гуртків з селянами у Сумському, Лебединському та Харківському районах, на відміну від інших районів, де бракувало активістів. У зв'язку із цим було постановлено надати куп'янській та валківській молоді допомогу грошима та новими людьми.

Представники жіночих гуртків внесли пропозицію про видання відозв до жінок та прийняття резолюції, яка б підкреслила значення жінки і закликала б жінок до самостійної праці, але члени конференції відхилили обидві пропозиції.

Розглядалася пасивність діячів Центрального Виконавчого Комітету, і в разі її продовження постановлено було забрати всі документи від Комітету.

Була затверджена пропозиція організації національного фонду, до якого кожен

українець повинен був внести одразу не менш 50 коп. Кошти фонду повинні направлятися на видання легального журналу. Для видання журналу була обрана комісія, а до початку видання вирішено було видати нелегальний збірник «Самостоятельная Украина». Наступна конференція планувалася восени. До цього часу всі постанови необхідно було виконати.

Висновки. Проведений аналіз архівних документів, маловідомих публікацій та студентської періодики того часу дозволив зробити такі висновки.

1. Створення українських студентських Громад показало готовність молоді до корпоративних дій у межах вищого навчального закладу. Зміни пріоритетних напрямків діяльності Громад пов'язані із соціально-політичними змінами у житті суспільства, які вибивалися в ставленні Міністерства народної освіти до подібних організацій.

2. Залежно від пріоритету в діяльності Громад можна виділити три етапи: перший – 1862–1907 рр., другий – 1907–1912 рр., третій – 1912–1917 рр.

3. На перших двох етапах основним напрямком Громад був навчально-виховний напрямок; на другому етапі робота в цьому напрямку значно розширюється у зв'язку з легалізацією Громад; на третьому етапі – науково-політичний напрямок.

4. Через всі українські студентські Громади червоною ниткою проходять національні ідеї (вивчення української мови, української літератури, історії України, збереження українських традицій), які були основою з'їздів та конференцій представників українських студентських організацій.

Дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми. Подальшого поглибленого вивчення та узагальнення потребують питання розвитку студентського самоврядування в університетах Європи даного періоду, організації студентської преси, співпраці студентства з професорсько-викладацьким складом університетів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Выдрин Р. Основные моменты студенческого движения в России / Р. Выдрин. – М. : Студенческий голос, 1908. – 86 с.
2. Энгель Г., Горохов В. Из истории студенческого движения 1899–1906 гг. / Г. Энгель, В. Горохов. – М., 1908. – 128 с.
3. О студенческих организациях, действовавших в высших учебных заведениях в г. Киеве. – 1902. – ЦДІА України, ф. 18, оп. 1, спр. 320, арк. 1–12.
4. О деятельности членов Украинской студенческой громады в г. Харькове. – 1915. – ЦДІА України, ф. 336, оп. 4, спр. 20, арк. 152–153.

5. Об обществе «Украинская Громада», организованном в Киевском университете. – 1861. – ЦДІА України, ф. 442, оп. 811, спр. 91, арк. 1–179.

6. Устав громады студентов-украинцев Харьковского университета 1907 г. – 1907. – ЦДІА України, ф. 336, оп. 4, спр. 4, арк. 81–85.

УДК 372.32(477)

СТВОРЕННЯ ПРОГРАМИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В 50-60-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Літіченко О.Д.,
викладач кафедри дошкільної освіти
Педагогічний інститут
Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті розглянуто історію розробки змісту програми трудового виховання дітей дошкільного віку. Віднайдені публікації в журналі «Дошкільне виховання» стали важливими для удосконалення проекту програми. Проаналізовано обговорення змісту та завдань програми на шпальтах програми.

Ключові слова: історія педагогіки, трудове виховання, діти дошкільного віку, програма виховання.

В статье рассмотрена история разработки содержания программы трудового воспитания детей дошкольного возраста. Найденные публикации в журнале «Дошкільне виховання» стали важными в деле усовершенствования проекта программы. Проанализировано обсуждение содержания и задач программы на страницах программы.

Ключевые слова: история педагогики, трудовое воспитание, дети дошкольного возраста, программа воспитания, журнал «Дошкільне виховання».

Litichenko O.D. THE CREATION OF PROGRAMME OF EDUCATION THROUGH WORK FOR PRESCHOOL CHILDREN IN 50-60S OF THE 20TH CENTURY

This article analyzes the history of creation of programme of education through work for preschool children is considered in the article. The importance of the journal: Items of the news which were found in the journal Doshkilne Vychovannya were very important for the creation of the project programme. It is analyzed the discussing of contents and tasks of the programme.

Key words: education through work, preschool children, programme, journal Doshkilne Vychovannya.

Постановка проблеми. Дошкільна освіта – важлива складова освіти в Україні. Одним із компонентів навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку є трудове виховання. Праця як вид діяльності – необхідна складова частина життя людини. Науковці говорять про великі потенціальні можливості трудового виховання для розвитку особистості, проте йому не приділяють належної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження (М. Машовець, Г. Беленька) засвідчують недостатню увагу до трудового виховання, а саме формування знань дітей про трудову діяльність людей, набуття власних трудових навичок (самообслуговування, художньо-естетична праця) [1; 2]. З'явилось негативне відношення в суспільстві до поняття «трудове виховання» та педагогічна занедбаність із боку працівників дошкільних закладів. Сучасний період потребує повернення несправедливо занедбаного компоненту виховання. Важливим є ретроспективний аналіз досвіду попередніх років. Теорія та

практика трудового виховання в 50-80-х роках мала значну кількість ідей, що виникали, розвивались та були ефективними. У цей період розробляються програми роботи з дітьми дошкільного віку всіх напрямків виховання на науковому рівні.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення історії створення програми трудового виховання дітей дошкільного віку в 50-60-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи стан дошкільного виховання в післявоєнний період, виокремлюємо основні чинники впливу на розвиток теорії і практики дошкільного виховання: недостатнє кадрове забезпечення; невідповідний рівень кваліфікації наявних співробітників; недостатній рівень методичного супроводу; відсутність матеріально-технічних умов; кількість дітей, що перевищувала фізичні норми обслуговування та догляду; рівень навантаження на вихователя додатковими завданнями, окрім прямих.

Новому витку в розвитку дошкільного виховання сприяли рішення ХХ-ХХІІ з'їздів